

Prądnik. Prace Muz. Szafera	32	25–30	2022
-----------------------------	----	-------	------

ZBIGNIEW SZELAĞ¹, STANISŁAW SZAFRANIEC²

¹Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie,
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, e-mail: aszelag@wp.pl

²Babiogórski Park Narodowy
Zawoja 1403, 34-221 Zawoja, e-mail: jafer@wp.pl

ODNALEZIENIE *SALIX KITAIBELIANA* (SALICACEAE) W BABIOGÓRSKIM PARKU NARODOWYM

Rediscovery of *Salix kitaibeliana* (Salicaceae) in Babia Góra National Park

Abstract. After nearly 150 years, *Salix kitaibeliana* Willd. was once again found in Babia Góra National Park. This high-mountain species was observed on the northern slope of Mt. Diablak, at 1595 m a.s.l. The population occupies approx. 20 m² and consists of one strongly overgrown individual. Mt. Diablak is the only place of occurrence of *S. kitaibeliana* in Poland outside the Tatra Mountains.

Key words: Babia Góra Mts., Poland, *Salix kitaibeliana*, *S. retusa*, Western Carpathians

Podczas badań florystycznych w piętrze subalpejskim Babiogórskiego Parku Narodowego 20 lipca 2022 r., natrafiliśmy na stanowisko krzewiastej wierzby, pokrojem przypominającej *Salix retusa* L. Analiza zebranego następnego dnia materiału zielnikowego, utwierdziła nas w przekonaniu, że jest to *S. kitaibeliana* Willd. (ryc. 1, 2), endemit Karpat, który w Polsce występuje głównie w Tatrach (Pawłowski, 1946). Stanowisko znajduje się w Szerokim Żlebie pod Diablakiem (rys. 3), na kamienistym, północnym zboczu o nachyleniu 20°, na wysokości 1595 m n.p.m. (49°34'30,8"N, 19°31'50,3"E). Populację stanowi jeden krzew, którego pędy płożą się na około 20 m² i wykazują 80% pokrycie. Razem z *S. kitaibeliana* rosną: *Calamagrostis villosa* (1), *Doronicum austriacum* (+), *Hieracium alpinum* (+), *Lycopodium selago* (+), *Polygonum bistorta* (+) *Rhodiola rosea* (+) *Valeriana tripteris* (+) i *Vaccinium myrtillus* (5).

Czynnikiem zagrażającym trwaniu populacji *Salix kitaibeliana* jest zarastanie piargów przez *S. silesiaca*, co zahamowało procesy osuwiskowe i przyspieszyło ekspansję *Vaccinium myrtillus*. Dlatego wskazane jest podjęcie działań zmierzających do ochrony jedyne go poza Tatrami stanowiska *Salix kitaibeliana* w Polsce.

Salix kitaibeliana na Babiej Górze odkrył Hugo Zapałowicz „w krainie kosodrzewu z północnej strony pod Diablakiem na wysokości 1620 m na kamienistym lecz bujnie ziołami porośłym miejscu”. Było to „kilka krzaczków”, które oznaczył jako *S. retusa* (Zapałowicz, 1880). Pół wieku później gatunku nie odnalazł Jan Walas, który z pomocą

Ryc. 1. *Salix kitaibeliana* na zboczu Babiej Góry. Fot. Z. Szeląg, 21 lipca 2022

Fig. 1. *Salix kitaibeliana* on the slope of Mt. Babia Góra. Photo by Z. Szeląg, July 21, 2022

Ryc. 2. *Salix kitaibeliana* na zboczu Babiej Góry. Fot. Z. Szeląg, 21 lipca 2022

Fig. 2. *Salix kitaibeliana* on the slope of Mt. Babia Góra. Photo by Z. Szeląg, July 21, 2022

Ryc. 3. Stanowisko *Salix kitaibeliana* na zboczu Babiej Góry (gatunek rośnie w miejscu oznaczonym żółtą linią). Fot. Z. Szelaąg, 21 lipca 2022

Fig. 3. Locality of *Salix kitaibeliana* on the slope of Mt. Babia Góra (the species grows in the area marked with a yellow line). Photo by Z. Szelaąg, July 21, 2022

Bogumiła Pawłowskiego prowadził badania nad florą i roślinnością Babiej Góry (Wallas, 1933). Przy braku materiałów zielnikowych informacja o występowaniu *S. retusa* na Babiej Górze została powtórzona w pierwszym wydaniu *Roślin Polskich* (Szafer i in., 1924). Dopiero odnalezienie babiogórskiej części zbiorów Zapałowicza pozwoliło na weryfikację oznaczenia i zaliczenie roślin z Babiej Góry do *S. kitaibeliana* (Pawłowski, 1946). W zielniku Instytutu Botaniki PAN w Krakowie zachował się okaz zebrany przez Zapałowicza pod Diablakiem 24 lipca 1877 r. (KRAM 144404) z dołączoną etykietką rewizyjną Bogumiła Pawłowskiego.

Pierwsza informacja o prawdopodobnym odnalezieniu gatunku na Babiej Górze pojawiła się w niepublikowanej pracy magisterskiej Ewy Trząski (1983). Autorka umieściła w niej dwa zdjęcia fitosocjologiczne zbiorowiska z *Salix retusa* wykonane w Szerokim Żlebie pod Diablakiem na wysokości 1635 m n.p.m. Powyższą informację przytaczamy za Balcerkiewiczem i Pawlak (2018) ponieważ maszynopisu wspomnianej pracy nie udało się odnaleźć. Nie natrafiliśmy też na materiał zielnikowy dokumentujący tak ważne odkrycie. Jest jednak bardzo prawdopodobne, że była to *S. kitaibeliana*.

Salix kitaibeliana opisał Willdenow (1806) na podstawie okazów, które Pál Kitaibel zebrał w Karpatach, prawdopodobnie w Tatrach, w 1804 r. (Gombocz, 1945). Cechami, które zwróciły uwagę Willdenowa były większe niż u *S. retusa* blaszki liściowe i bujniejsze kwiatostany żeńskie. Z czasem cechy różniące oba gatunki zostały uzupełnione (Pawłowski, 1946; Rechinger, 1964).

Według Meusel'a i in. (1965) *S. retusa* występuje w Alpach, Apeninach, Jurze, Pirenejach i górach Półwyspu Bałkańskiego, natomiast rośliny karpackie należą do *S. kitaibeliana*. Wcześniej pogląd ten prezentowali Kerner (1860) i Gayer (1929) a współcześnie Hess i in. (1976).

Natomiast Pawłowski (1946) i Rechanger (1964) wyróżniają w Karpatach oba gatunki. Pawłowski (1956) podkreśla ponadto odmienne wymagania siedliskowe *S. retusa* i *S. kitaibeliana* i zwraca uwagę na częste formy pośrednie pochodzenia mieszańcowego.

Wreszcie dla części autorów oba gatunki są konspecyficzne (Zieliński, 1977; Skvortsov, 1999; Danielewicz, 2020).

Ostatnio Kosiński i in. (2017) potwierdzili odrębność morfologiczną populacji tatrzańskiej, którą zaliczyli do *S. kitaibeliana*. Nie zajęli jednak stanowiska względem występowania w Tatrach *S. retusa* ponieważ w badaniach uwzględnili wyłącznie rośliny z siedlisk, które Pawłowski (1956) wskazał jako typowe dla *S. kitaibeliana*.

Podziękowania

Jesteśmy wdzięczni Panu doktorowi Tomaszowi Pasierbkowi, dyrektorowi Babiogórskiego Parku Narodowego za przychylność i wsparcie organizacyjne naszych badań.

PIŚMIENICTWO

- Balcerkiewicz, S. & Pawlak, G. (2018). Roślinność wysokogórska Babiogórskiego Parku Narodowego. W: J. Holeksa & J. Szwaagrzyk (red.), *Rośliny Babie Góry* (s. 165–204). Babiogórski Park Narodowy. Monografie Babiogórskie. Wrocław: Grafpol.
- Danielewicz, W. (2020). *Salix* L. W: Z. Mirek et al. (red.), *Vascular plants of Poland an annotated checklist* (s. 158–160). Kraków: Institute of Botany, Polish Academy of Sciences.
- Gayer, G. (1929). Dendrologische Notitzen. *Magyar Botanikai Lapok*, 27, 13–14.
- Gombocz, E. (1945). *Diaria itinerum Pauli Kitaibelii, auf Grund originaler Tagebücher zusammengestellt von Endre Gombocz*. Budapest: Ungarisches Naturwissenschaftliche Museum.
- Hess, H. E., Landolt, E. & Hirtzel, R. (1976). *Flora der Schweiz und angrenzender Gebiete. Band 1: Pteridophyta bis Caryophyllaceae* (ed. 2). Basel & Stuttgart: Birkhäuser.
- Kerner, A. (1860). Niederösterreichische Weiden II. *Verhandlungen der kaiserlich-königlichen zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien*, 10, 179–282.
- Kosiński, P., Boratyński, A. & Hilpold, A. (2017). Taxonomic differentiation of *Salix retusa* agg. (Salicaceae) based on leaf characteristics. *Dendrobiology*, 78, 40–50.
- Meusel, H., Jäger, E., & Weinert, E. (1965). *Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora*. Band 1. Jena: G. Fischer.
- Pawłowski, B. (1946). O niektórych naszych wierzbach. *Materiały do fizjografii kraju*, 1, 1–37.
- Pawłowski, B. (1956). *Flora Tatr. Rośliny naczyniowe tom 1. Część ogólna – Klucze do oznaczania. Część opisowa: Paprotniki – Nagozalążkowe, Dwuliścienne: Wolnopłatkowe*. Warszawa: Polska Akademia Nauk, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Skvortsov, A. K. (1999). *Willows of Russia and adjacent countries*. Joensuu: University of Eastern Finland.

- Szafer, W., Kulczyński, S. & Pawłowski, B. (1924). *Rośliny polskie. Opisy i klucze do oznaczania wszystkich gatunków roślin naczyniowych rosnących w Polsce bądź dziko bądź też zdziczałych lub częściej hodowanych*. Lwów-Warszawa: Książnica-Atlas.
- Trzaska, E. (1983). *Roślinność piętra alpejskiego Babiej Góry* (maszynopis). Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Rechinger, K. H. (1964). *Salix* L. W: T. G. Tutin, V. H. Heywood, N. A. Burges, D. H. Valentine, S. M. Walters & D. A. Webb (red.) *Flora Europaea vol. 1. Lycopodiaceae to Platanaceae* (s. 43–54), Cambridge: Cambridge University Press.
- Walas, J. (1933). Roślinność Babiej Góry. *Monografie Naukowe*, 2, 1–68. Warszawa: Państwowa Rada Ochrony Przyrody.
- Willdenow, C. L. (1806). *Caroli a Linné species plantarum exhibentes plantas rite cognitatas ad genera relates*, ed. 4. vol. 4. Berolini: G. C. Nauk.
- Zapałowicz, H. (1880). Roślinność Babiej Góry pod względem geograficzno-botanicznym. *Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej*, 14, [79]–[237].
- Zieliński, J. (1977). *Salix retusa* L. W: K. Browicz (red.) *Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce*. vol. 22 (s. 7–9, 41–42). Warszawa-Poznań: Instytut Dendrologii PAN, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

SUMMARY

After nearly 150 years, *Salix kitaibeliana* Willd. was rediscovered in Babia Góra National Park in the Western Carpathians, Poland. This Carpathian endemic species is closely related to *S. retusa* L., which occurs in the Alps, Apennines, Jura, Balkan Peninsula and Carpathians. The discovered population of *S. kitaibeliana* consists of only one old shrub growing on the northern, rocky slope of Mt. Diablak, at 1595 m a.s.l.